

Küreselleşme ve Ulusal Teknoloji

Aytekin Ziya

E. Mu. Tuğgeneral

Cumhuriyet Bilim Teknik, 11.02.2006

Gelişmişlik düzeyi tanımı geçtiğimiz yüzyılda hızlı bir değişime uğramıştır. Bu değişim süreci içinde ülkelerin “teknolojik yetkinlik” düzeyleri, gelişmişlik düzeylerinin en önemli göstergelerinden biri haline gelmiştir. Yirminci yüzyılın başlarında teknolojik yetkinlik ifadesinin daha çok “**üretim yapabilme**” yeteneği olarak yorumlandığı görülmektedir. Yüzyılın sonlarında ise yeni bir ürünün **tasarım ve üretim teknolojilerine** hakim olma yetkinliği ön plana çıkmıştır.¹

İngiliz Sanayi Devrimi’nden sonra sanayileşen bütün devletler ulusal sanayi şirketlerini desteklerken, aslında “**ulusal teknoloji yeteneklerinin**” geliştirilmesini desteklemişlerdir. Bu amaçla ithalata gümrük vergileri ve tarife dışı engeller koymuşlar; kamu alımlarının ulusal şirketlerden yapılması ve benzeri koruma yöntemlerini uygulamışlardır.

Küreselleşme uygulamalarıyla birlikte ticaret, rekabet ve sermaye hareketlerinin dünya ölçeğinde serbestleştirilmesi hız kazandıkça, devletlerin, kendi ülkelerinde teknoloji geliştirilmesini desteklemelerinde bazı farklı ve değişik uygulamalar oldu. Serbest rekabet koşullarında güçlü olmak isteyen şirketlerin birleşerek “**Çok Uluslu Şirketler**”in (ÇUŞ’ların) oluştuğunu; bu şirketlerin de sadece teknoloji üretimi ile ilgilenip, mal ve hizmet üretimini, üretim girdilerinin en uygun olduğu ülkelerde yaptırdıklarını (özellikle Uzakdoğu ülkelerinde); sonuçta, kazanımlar ana şirketlerin bulunduğu ülkelere geleceği varsayımıyla, bu şirketlere sahiplik eden ülkelerin bunu toleransla karşıladıklarını görüyoruz.

Savunma sanayiinde de ulusal savunma sanayii şirketlerinin yabancıların kontrolüne geçmesini normalde engelleyen devletlerden bazılarının, 90’lı yılların sonlarına doğru bu uygulamalarında bazı değişiklikler yaptıklarını görüyoruz. Bu konuda en çarpıcı örnekleri İngiltere ve Almanya’da görmekteyiz.

Bilindiği gibi savunma sektörü uluslararası serbest ticaret anlaşmalarının dışında kalır; dolayısıyla her ülke savunma gereksinimlerini istediği yerden almakta özgürdür. Böyle olmasına karşın İngiltere 1990’lı yılların ortalarında, biraz da ulusal savunma sanayiinin gücüne güvenerek, sistem tedariklerinde “*best value for money*” kuralını uygulayacağını; yani, açık ihale yöntemini uygulayarak en iyi sistemi en ucuz olandan alacağını ilan etti.

İngiltere’de bir diğer ilginç uygulama da savunma şirketlerinin sahipliği konusunda yaşandı. Daha 1980’lerin başında bir Fransız şirketinin İngiltere’de savunma sektöründeki bir şirketi satın alması (veya aksi) olası değilken², sonradan bazı büyük Fransız şirketleri İngiltere’de bazı İngiliz şirketlerini satın alarak İngiliz Savunma Bakanlığı’nın açtığı ihalelere satın aldıkları şirketler üzerinden katılmaya başladılar. Kabul edilmelidir ki, bu yöntem oldukça riskli bir yöntemdir ve uygulama sonucunda İngiliz savunma sanayiinin çökmesi, İngiltere’nin ulusal teknoloji yeteneğinin erozyona uğraması dahi olasıdır. Nitekim, ulusal İngiliz şirketleri bu savı ileri sürerek yabancı ortaklı şirketlerin ihalelere eşit koşullarda katılmaları uygulamasını eleştirmişlerdir.

Ancak, İngiltere Savunma Bakanı önce, “İngiliz sanayiinde esas olan, şirket sermayelerinin kimlere ait olduğu değil, ekonomik değer nereden yaratıldığı, teknolojinin nereden geliştirildiği, entelektüel sermayenin nereden bulunduğu ve uzmanlık konusu işlerin nereden yaratıldığı ve idame ettirildiğidir... Bu katma değer, milliyetine bakılmaksızın,

İngiltere’de yatırım yapan herhangi bir şirket tarafından yaratılmış olabilir” tezini³ savunarak, yabancı ortaklı şirketlerin ulusal şirketlerle eşit koşullarda ihalelere katılma uygulamasının İngiltere’nin ulusal teknoloji yeteneğini geriletmeyeceğini ileri sürmüştür.

İngiltere’de, diğer bütün devletlerin aksine, savunma sistem ihalelerine yabancı ortaklı şirketlerin de, ulusal şirketlerle eşit koşullarda katılabileceğinin açıkça söylenebilmesinin bir sebebi de, İngiltere’de klasikleşmiş uygulamaların kolay, kolay değiştirilmeyeceği varsayımı olabilir. Bilindiği gibi İngiliz hukuku genelde yazılı hukuk değildir ve İngiltere’de geçmiş uygulamalar çok önemlidir. İngiltere’de savunma sistem tedarik uygulamaları incelendiğinde görülen, “yerleşik uygulamanın, tedarikin 80+10+10 formülüne uygun olarak yapıldığıdır”. Bu formülün anlamı şudur: Savunma sistem tedariklerinin ortalama %80’i İngiliz firmalarından, %10’u Avrupa ülkeleri ile ortak projelerden, %10’u da ABD’den yapılmalıdır. Yani ulusal şirketlerin kayrılması İngiltere’de normal bir uygulamadır.

Ancak, zaman içinde, yukarıda işaret edilen dışa açılmanın gerçekten ulusal teknoloji yeteneğini gerilediği görülünce, **2005 yılının başlarında hükümet kritik teknolojilerde ulusal şirketlerin tercih edileceğini açıklamıştır.**⁴

Almanya’da da benzer bir uygulama söz konusudur. Örneğin, Almanya’da yasal olarak savunma sistem ihaleleri her firmaya açıktır; milliyeti ne olursa olsun her firma ihalelere katılabilir; ama, Avrupa Parlamentosu Raporu’na göre ihalelerin sadece yüzde on beşi açık ihale şeklinde yapılmakta; kalanı, ‘çağrılı bir veya iki firma ile pazarlık’ metoduyla yapılmaktadır; ve Almanya’da savunma sistem ihalelerinin dörtte üçü ulusal firmalarla sözleşmeye bağlanmaktadır.⁵

90’lı yıllarda ise; en büyük Alman savunma sanayii şirketlerinden Deutsche Aerospace’in (DASA) önce Siemens’ten askeri elektronik bölümünü satın aldığını; daha sonra Daimler-Benz’le birleşerek Daimler-Benz Aerospace; en sonra da uluslararası birleşmeye giderek, ABD firması Chrysler ile birleşip, “Daimler Chrysler Aerospace” adını aldığını görüyoruz. Daha birçok Alman şirketi de özellikle AB ülkelerinin şirketleriyle evlilikler gerçekleştirmişlerdir.

Ancak, bu durum sonradan yine değişmiş ve Alman Parlamentosu, “ulusal teknoloji yeteneği”nin erozyona uğramasını önlemek amacıyla, **Eylül 2005 başında, Dış Ticaret Yasası’nda bir değişiklik yaparak, hükümete, kritik Alman savunma sanayii şirketlerinin %25 hissesinin yabancılara devrini “veto” etme yetkisini vermiştir.**⁶ EADS’in sahip olduğu, sonar cihazları üreticisi Alman “Atlas Elektronik”şirketinin satışı söz konusu olunca, Alman hükümeti, Atlas’ın Fransız şirketi olan Thales’e satışına engel olmuş ve Atlas’ı Alman Thyssen Krupp satın almıştır.⁷

Fransa’da da paralel uygulamaları görmekteyiz. Fransız Savunma Bakanı, savunma sanayiinin bağımsızlığını ve ileri teknoloji üretme yeteneğine sahip olmasını ilke olarak benimsediğini; AB’yi ulusal devletlerin oluşturduğunu ve bu devletlerin silahlı kuvvetlerini güçlendirmek zorunda olduklarını ve bu kuvvetleri gerektiği zaman gereken yere gönderecek olanın da **ulusal** devletlerin olduğunu;⁸ Savunma Sistemleri Tedarik (DGA) Başkanı da, “belirli kilit teknolojilerin” Fransa’da kalmasını ve rekabet yeteneğine sahip olunmasını istediklerini belirtmektedir.⁹

İngiltere, Fransa ve Almanya’nın, devlet olarak, ulusal teknolojinin önemi konusundaki bu davranışları, küresel ekonomi kurallarının uygulandığı bir dünyada ve sadece ekonomik değil siyasal entegrasyonu da tamamlayıp tek bir Avrupa Devleti olarak aynı kaderi paylaşmayı hedefleyen AB içinde yer almalarına karşın, ulus devletlerin nasıl davrandıklarını gösteren tipik örneklerdir.

Yukarıda ÇUŞ'ların mal ve hizmet üretimini, girdilerin en elverişli olduğu ülkelere kaydırıldığını söylemiştik. Bu uygulamanın bu şirketlere sahiplik eden gelişmiş ülkelerde, her şeyden önce bir istihdam sorunu yarattığı bir gerçektir. Ancak, zamanla teknoloji geliştirmenin de mal ve hizmet üretiminin yapıldığı, genellikle gelişmekte olan ülkelere kaydığını/kayacağını düşünürsek, bu gelişmiş ülkelerin teknolojideki üstünlüklerinin, dolayısıyla zenginliklerinin de sonu geliyor demek olacaktır. Dolayısıyla, büyük devletlerin bu konuda önlemler almaları doğaldır.

Savunma sanayiinde devletlerin aldıkları bazı önlemlerden yukarıda bahsettik.

Aynı konuda, genel olarak uygulanması gerekli politikalar konusunda Sayın Aykut Göker'in CBT'de çıkan "Küreselleşmeye Ulusal Sınır" başlıklı yazısında geniş bilgi verilmektedir. Özetle, Göker; Amerikan Üniversite ve iş çevrelerinden seçkin bir grubun hazırladığı "Innovate America" başlıklı raporda şu tavsiyenin yer aldığını belirtmektedir. "Eğer, Birleşik Devletler'in üretim yetenekleri deniz aşırı coğrafyalara doğru yer değiştirmeye devam ederse ve bunu ardından yenilikçi tasarım ve ARGE aşamaları da deniz aşırı coğrafyalara kayarsa, ülke büyük bir güvenlik problemiyle karşı karşıya kalacaktır. Bizim, en ileri teknolojilerin ve en iyi üretim tesislerinin sınırlarımız içinde kalmasına ihtiyacımız vardır."¹⁰

Sonuç olarak, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri; teknolojik düzeyleri ile doğru orantılıdır. Dolayısıyla toplumsal gönencimizin artırılması için, **Devletin kesinlikle ve öncelikle ulusal teknoloji yeteneğimizi geliştirmeyi desteklemesi esas olmalıdır.** Sanayide ve özellikle Savunma Sanayiinde uluslararası işbirliklerine veya ortaklıklara karar verilirken, yapılacak işin sonunda ulusal teknoloji yeteneğine herhangi bir katkı olacak mı olmayacak mı diye düşünülmeli ve ona göre karar verilmelidir. Özellikle savunma sistem tedariklerinde AB ülkelerinin özerkliğine bazı kısıtlar getirilmesinin konuşulduğu, Avrupa Savunma Ajanlığı'na (EDA) konu hakkında görev verildiği bugünlerde, bu konuda çok dikkatli olunmalıdır. Bilinmelidir ki savunma sanayii bulunan bütün ülkeler, tedarikte bir ölçüde liberalleşmeye gitseler de, savunma sistem tedariklerinin ulusal teknoloji geliştirilmesi için kullanılmasına kısıt getirilmesine asla razı olmayacaklardır. Bizim de aynı şekilde hareket etmemiz gereklidir.

Savunma sanayiinde, ulusal teknoloji ile üretilmemiş sistemlerin güvenilir olmayacağı da ayrıca değerlendirilmelidir.

Kaynakça

- ¹ 2004 Türkiye İktisat Kongresi "Bilim ve Teknoloji Politikaları" Çalışma Grubu Raporu.
- ² Tusa, Francis, "Who Will Act?", **Armed Forces Journal Int.**, December, 1994.
- ³ Hoon, Geoff, Defence Secretary, **Defense News**, 21-27 October, 2002.
- ⁴ "U.K. Poised To Set Helo Industry Strategy", **D. News**, February 28, 2005.
- ⁵ European Parliament, **the EC Armaments Industries at a Time of Change**, Political Series, 4-1993.
- ⁶ "Germany Tightens Rules on Foreign Ownership", **D. News**, September 19, 2005.
- ⁷ "Atlas Deal Would Strengthen EADS", **D. News**, September 19, 2005.
- ⁸ Interview, **D. News**, March 14, 2005.
- ⁹ Interview, **D. News**, June 27, 2005.
- ¹⁰ Göker, Aykut, "Küreselleşmeye Ulusal Sınır", **Cumhuriyet Bilim Teknik**, 24 Aralık 2005, Yıl:19, Sayı: 979.